

HUKUK KURALLARININ ÖNEMİ

Prof. Dr. M. Refik KORKUSUZ

*DEÜ Hukuk Fakültesi Dekan V.
D.E.Ü. Hukuk Fakültesi İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku Anabilim Dalı*

I. TOPLUM HAYATINI DÜZENLEYEN KURALLAR (Rules Regulating Social Life)

A. BÜTÜN SOSYAL DAVRANIŞ KURALLARININ ORTAK YÖNLERİ (Common Aspects of All Social Behaviour Rules)

Bir arada yaşayan insanların SOSYAL hayatında, insan davranışları üzerinde etkili olan ve onları düzenlemeyi hedefleyen değişik kurallara rastlanır. Bunların tümüne “sosyal davranış kuralları” denilir. Sosyal davranış kuralları çok çeşitlidir: Hukuk, din, ahlâk, görgü, örf ve âdet gibi. Beşeri düzen, hiçbir zaman bu kuralların birinden ibaret değildir ve bu kuralların biriyle de sağlanamaz.

Ne tek başına hukuk veya görgü kuralları, ne de örf ve âdet kuralları insanlar arasında düzeni sağlamaya yeterlidir. Keza, din, ahlâk, görgü, örf ve âdet kuralları olmaksızın hukuk kuralları düzeni sağlamakta yetersiz kalır. İnsanlar, Allah'tan korkmasaydılar, ahiret inancına sahip olmasalardı, vicdanları sızlamasaydı, diğer insanlar karşısında küçük düşmekten utanmasaydılar, toplumun kınamasından, dışlamasından çekinmeseydiler, hukuk düzeni ne kadar ağır müeyyideler öngörürse görsün tek başına beşeri düzeni sağlamakta başarısız kalırdı.

Özetle, hukuk kuralları ile diğer beşeri davranış kuralları arasında bir çatışma değil, birbirlerini tamamlama ilişkisi söz konusudur. Din, ahlâk, örf ve âdet kuralları ile hukuk kuralları arasında çatışmanın olması istisnaidir. Zira bir toplum hayatında, toplum üyeleri arasında dayanışma güçlü bir olgu olarak karşımıza çıktığı gibi, toplumda çıkar çatışması daha az seviyede olsa bile dikkatimizi çekmektedir. Uygarlık yolundaki ilerlemede birbirini tamamlayan, hem de birbiriyle çatışan insan, hukukun sosyal hayatta etkinliğini gözler önüne sermektedir. Beşeri düzen kurallarının ortak yanları vardır. Bu ortak yanlar şunlardır:

Tüm beşeri davranış kuralları normatif niteliktedir. Yani bir şeyi emreder, yasaklar veya izin verirler.

Tüm beşeri davranış kurallarının emrettiği, yasakladığı veya izin verdiği şeyin konusu bir insan davranışdır. Diğer bir ifadeyle, toplumsal düzen kurallarının konusu beşeri davranıştır. Hukuk kurallarının da, din kurallarının da, ahlâk kurallarının da, görgü, örf-âdet ve haydut çetesi kurallarının da konusu, yani emrettiği şey belli bir beşeri davranışın yapılması veya yapılmamasıdır. (ESAS OLAN İNSAN DAVRANIŞLARININ DÜZENLENMESİDİR)

Tüm beşeri davranış kuralları, beşeri ifade tarafından konulmuştur. Hukuk kurallarının koyucusu devlet gücüne sahip insanlardır. Din kurallarının ilâhî irade tarafından konulduğuna inananlar ise yine insanlardır. Ahlâk kuralı, insanın kendisi tarafından konulur. Görgü, örf ve âdet kurallarının koyucusu ise belirli bir toplumsal çevredeki insanlardır. Özetle, insan tarafından konulmamış bir şey toplumsal davranış kuralı olamaz.

Tüm beşeri davranış kuralları müeyyidelendirilmiştir. Müeyyide, kuralın ihlali halinde karşılaşılan, istenilmeyen bir durumdur.

B. SOSYAL DÜZEN KURALLARININ ÖZELLİKLERİ (Features of the Norms of Social Order)

1. Din Kuralları (Religious Rules)

(ALLAH TARAFINDAN KONULUR/ İNSAN HAYATINDA ÖNEMLİ YER TUTAR/EMİR VE YASAKLAR OLARAK KARŞIMIZA ÇIKAR/YAPTIRIMLAR TEMELDE MANEVİ VE UHREVİDİR)

Din kuralları, insanların inançları ile ilgili olan kurallardır. Bu kurallar, Allah tarafından konulmuş ve Peygamberler tarafından kutsal kitaplar içerisinde bireylere ulaştırılmış olduğuna inanılan birtakım emir ve yasaklardan oluşur. Din, insanların birbirleri ve yaratıcı ile olan ilişkilerini düzenleyen kurallar bütünüdür.

Din kuralları, insan hayatında çok önemli bir yer işgal eder. Tanımı üzerinde ittifak olmamakla birlikte, yazarların çoğunluğu tarafından, din kuralları, en azından semavi dinler (Müslümanlık, Hristiyanlık ve Yahudilik) için, Allah tarafından konulduğuna ve Peygamberler vasıtasıyla bizlere ulaştığına bulunduğu inanılan birtakım emir ve yasaklar olarak tanımlanmaktadır.

Din kurallarının en önemli niteliği, maddî yaptırımlardan çok manevî yaptırımlarının bulunmasıdır. İnsanların bu dünyada veya öldükten sonra öbür dünyada Allah'ın öngördüğü cezalara çarptırılma korkusudur. Bu kurallar daha çok uhrevi niteliktedir, yani şu veya bu dini kurala uymamanın yaptırımı, Allah'ın azabına uğrama, yani cehennem korkusudur.

2. Ahlâk Kuralları (Moral Rules)

(İNSANIN KENDİ NEFSİNE KARŞI ÖDEVLERİNİ DÜZENLER/İÇ DÜNYASINI TEMİZ TUTMAYA VE ÇEVRESİNE KARŞI ÖDEVLER DÜZENLER/MÜEYYİDESİ DAHA İÇ DÜNYASINDA DUYDUĞU PİŞMANLIK DUYGUSUDUR)

Sosyal hayatı düzenleyen kurallar arasında ahlâk kuralları önemli bir role sahiptir. Bu kurallar sosyal ilişkiler ve davranışlar konusunda insanlığın yüzyıllar süren deneyimleri sonucu oluşmuştur.

Kavram olarak ahlâk, insanların kendi veya başkalarının davranışlarını değerlendirdikleri değer yargılarıdır. Dolayısıyla ahlâk sayesinde insan davranışları hakkında iyi-kötü gibi değerlendirmeler yapılır. “Ahlâk kuralları (moral rules)”, insanların gerek kendilerine, gerekse diğer insanlara karşı olan ödevlerini gösteren ve düzenleyen birtakım davranış kurallarıdır. Hukuk ve din kuralları gibi ahlâk kuralları da insan davranışlarını düzenler. Ahlâk kuralları kişisel ve toplumsal ahlâk kuralları olmak üzere ikiye ayrılır. Kişisel ahlâk kurallarına “sübjektif ahlâk kuralları”, toplumsal ahlâk kurallarına “objektif ahlâk kuralları” da denir.

– *Kişisel (sübjektif) ahlâk kuralları:* İnsanın kendi nefesine karşı ödevlerini gösteren ahlâk kurallarıdır. Örneğin “içini temiz tut”, “dürüst ol”, “başkaları hakkında iyi düşün” gibi emirler kişisel ahlâk kurallarıdır.

– *Toplumsal (objektif) ahlâk kuralları:* İnsanın diğer insanlara karşı olan ödevlerini düzenleyen ahlâk kurallarıdır. “Yoksullara yardım et”, “hırsızlık yapma”, “otobüste yaşlılara yer ver” gibi kurallar toplumsal ahlâk kurallarına örnek teşkil eder.

3. Görgü (Adab-ı Muâşeret) Kuralları (Rules of Good Manners)

(TOPLUMDA YAŞAYANLARIN ORTAK HAYAT KURALLARIDIR/GİYİNME/HAREKET ETME/YEME-İÇME/OTURUŞ BİÇİMİ/MÜEYYİDESİ TOPLUM TARAFINDAN KINANMA)

Bir arada yaşayan kişiler tarafından uyulan ve kişilerin benzerleri ile karşılaştıkları zaman takınmaları gereken davranış biçimleri ile konuşma, yeme içme usulleri, oturuş biçimi, düğün ve benzeri törenlerde giyinme ve hareket tarzlarını

gösteren kurallara “görgü (muâşeret) kuralları (*rules of good form, rules of good manners*)” denir. Bu görgü kurallarına uymayanlar, toplum tarafından kınanır. Sosyal hayatı düzenleyen kurallar arasında görgü kurallarının kendi özgür yeri ve önemi vardır. Bununla birlikte görgü kurallarının ahlâk ve din kuralları ölçüsünde sosyal hayatın düzenlenmesinde etkili olmadıkları söylenebilir.

Görgü kuralları, özellikle uluslar arası ilişkilerde ve bu ilişkilerin düzenlenmesinde rol oynar. Örneğin Cumhurbaşkanlığı görevine gelen kişiyi diğer ülkelerin devlet başkanlarının kutlamaları uluslar arası hukukta yerleşmiş bir görgü kuralıdır. Özellikle kralıklarda hanedanların diğer hanedanlarla ilişkileri görgü kuralları ile düzenlenmiştir. Keza diplomasi alanı da büyük ölçüde görgü niteliğindeki kurallar ile düzenlenmiştir. Örneğin bir ülkede bulunan yabancı diplomatların (*corps diplomatique*) içinde görev sırası itibarıyla en kıdemli büyükelçi (*doyen*), o ülkede görevli yabancı diplomatlar adına girişimlerde bulunmak ve törenlere katılmakla görevlidir. Görgü kurallarının toplum hayatındaki temel faydası aynı kurallara uyan insanlar arasında daha yakın ve sağlıklı ilişkilerin kurulmasını sağlamasıdır. Dolayısıyla görgü kurallarının da toplum düzeninin sağlanmasında olumlu ve yararlı bir fonksiyona sahip olduğu söylenebilir.

4. Örf ve Âdet Kuralları (Customary Law)

(KUŞAKTAN KUŞAĞA GEÇER/SÜREKLİ TEKRARA DAYANIR/TOPLUMDAKİ GENEL İNANÇ ÇERÇESİNDE DEĞERLENDİRİLİR/TOPLUMDA ÇOK KABUL GÖRÜR/ÇOK SERT TEPKİLER İLE MÜEYYİDESİ VAR/BU NEDENLE HUKUKA AYKIRI ÖRF VE ADET KURALLARINA GEÇİT VERİLMEZ)

Her toplumda iyi ya da kötü birçok alelade örf ve âdet kuralı vardır. Toplumu oluşturan bireylerin hepsi olmasa bile oldukça büyük çoğunluğu, toplum tarafından benimsenip desteklenen ve kuşaktan kuşağa geçmek suretiyle yerleşmiş bulunan bu kurallara mutlaka uyulmak gerektiğine ve bu kuralın çiğnenmesi halinde toplum içinde bir tepkinin belireceğine inanır. Kendiliğinden (spontane biçimde) oluşan bu kurallar, zamanla bilinçli bir şekilde toplum içinde yerleşir ve kök salarlar. Yani düşünülmeden, hatta farkına bile varılmadan uygulanması tekrarlana tekrarlana yerleşmiş olan bu çözüm biçimi, zamanla yavaş yavaş hukukî bir kural olma gücü kazanır; bu kurala karşı çıkmamanın artık bir hukukî yaptırım olacağına, buna aykırı davranılması durumunda toplumda bir tepki uyanacağına da inanılır. Kamu gücü de halk arasında yayılmış bulunan bu inanişe uygun olarak harekete geçer ve uzun zamandan beri devam edegelen bu davranış biçimine aykırı hareket edenleri buna uymaya zorlar ve devlet desteğine sahip olur ve aynı zamanda hukukun kaynağı olarak iş görmeye başlarlar.

Mevcut örf ve âdet kurallarının yazılı hale getirilmesi yoluyla kanunların oluşturulduğu söylenebilir. Kanun koyucunun kendi belirlediği amaçlara göre toplum hayatını bilinçli şekilde düzenleyebileceği görüşü sonraları ortaya çıkmıştır. Örf ve âdet kuralları, alelade örf ve âdet kuralları ve hukukî örf ve âdet kuralları olarak ikiye ayrılır.

Alelade örf ve âdet kuralları: Toplum içinde uzun zamandan beri tekrarlanan ve toplumun kendisine uymasını zorunlu saydığı ortak davranış kurallarıdır. Bu tanımdan alelade örf ve âdet kurallarının şu iki unsuru ortaya çıkmaktadır: Maddî unsur (material element) ve manevî unsur (moral element). Hukukî örf ve âdetler ise; süreklilik, genel inanç ve devlet desteği unsurları ile tanımlanır.

a. Maddî Unsur (Material Element)

Kuralın anlam ve içeriği konusunda toplum üyeleri tarafından tartışma olmadan kesin bir şekilde bilinip benimsenmesi gerekir (kesinlik).

Toplum içinde mevcut bir davranışın örf ve âdet kuralı olabilmesi için, bu davranışın her şeyden önce çok eski zamanlardan beri sürekli olarak tekrarlanan bir davranış olması gerekir (eskilik).

Sözkonusu kuralın çok eski zamanlardan beri sürekli olarak tekrarlanan bir davranış olması gerekir (süreklilik).

Sözkonusu kuralın mer'î hukuka aykırı olmaması gerekir (kanuna aykırı olmamak)

b. Manevî Unsur (Moral Element)

Toplum içinde uzun zamandan beri tekrarlanan bir âdet kuralı, bir davranış biçimine uymanın zorunlu ve aynen bir hukuk kuralı gibi bağlayıcı olduğu hususunda bireylerin genel bir inanış ve kanaata sahip bulunmaları da gereklidir. Örf ve âdet kuralının zorla uygulanmadığına, kuralın haklı olduğuna toplum üyelerince inanılmalıdır. Çok eski zamandan beri sürekli tekrarlanan davranış biçiminin bir örf ve âdet kuralı haline gelebilmesi için o davranış biçimine uyulmasının zorunlu olduğu yolunda toplumda genel bir inanç doğmuş olmalıdır. Mecelle'nin 41. Maddesinde "âdet ancak galip oldukça muteber olur" ifadesi zorunluluk inancını dile getirmektedir.

Belirtilen anlamda; pozitif hukuk sistemine uygunluk bakımından örf ve âdet kuralları iki ayrı kategoride değerlendirilebilir;

– Pozitif hukuka uygun olan ve onu destekleyici nitelik taşıyan örf ve âdet kuralları pozitif hukukun uygulanmasını kolaylaştırıcı bir rol oynar.

– Pozitif hukuka aykırı örf ve âdet kuralları hiçbir şekilde geçerlilik kazanamaz. Bu tür örf ve âdet kurallarının uygulanmamasını sağlamak için pozitif hukuk düzeninin özel bir dikkat göstermesi gerekir.

II. HUKUK KURALLARININ ORTAK ÖZELLİKLERİ VE ÖNEMİNİN KAYNAĞI (Joint qualities or common features of legal rules)

A. HUKUK KURALLARININ TEMEL İLKELERİ

Hukuk kuralları, toplumun en üstün ve meşru gücü tarafından vaz edilir. (Legal rules are set forth by the supreme and legitimate power in the society)

Hukuk kuralını saydıran kamu kudreti, toplumun en üst düzeyinde organize edilmiş olan devletin iradesidir. Bu kudret, hem idare organlarını, hem de yargı mercilerini harekete geçirebilir. Kamu kudreti dışındaki diğer organlar (örneğin özel kişiler veya tüzel kişiler) kanunun verdiği yetkiye dayalı olarak, kendi içlerinde ve yetki alanları ile sınırlı olarak kural koyabilir. Ancak bu kuralların, hiçbir şekilde kamu kuralları ile çelişmemesi gerekir. Örneğin, her özel firma, kendi iç yönetmeliklerini belirleyebilir. Fakat bu firmalar iç yönetmeliklerinde, çalışanları ile ilgili, kamu kudretinin bir eseri olarak, çalışanların kanunla koruma altına alınmış haklarına hâle getirici hükümler koyamaz.

Hukuk kuralları, bir "değer yargısı"na dayanır. (Legal rules are based on a "value judgment") İYİ-KÖTÜ-DOĞRU-YANLIŞ GİBİ)

İnsanlar belli konularda, belli şekilde davranmaya zorlanırken ya da belli sosyal ilişki biçimleri hukuk kuralları ile yasaklanırken, aslında iyi-kötü, doğru-yanlış gibi bir "değer"lendirme yapılmış olmakta; bir kısım davranışlar hukuk tarafından onaylanmakta, bir kısmı da yasaklanmaktadır.

Hukuk kuralları, genel olarak hukukî sonuç doğuran insan davranışları (hukukî işlem ve hukukî fiil) ve tabiat olayları (hukukî olay) ile ilgilenir ve bu eylem ve işlemleri düzenler. (The concern of legal rules is human behaviour that have a legal effect (legal transaction and legal event) as well as natural events (legal event). Legal rules regulate such events and transactions.

Hukuk kuralları objektif, sürekli, genel ve soyut bir karakter taşır (Legal rules are objective, continuous, general and abstract). Bu nedenle, aynı niteliği taşıyan bütün olaylara ve aynı konumda bulunan herkese istisnasız uygulanır. Yürürlükten kaldırılıncaya kadar etkili olurlar.

Hukuk kuralları normatiftir; olumlu ya da olumsuz emirler İLE YETKİLER ihtiva eder (Legal rules contain positive or negative precepts). EMİR/YASAK/İZİN/YETKİ

Hukuk kuralları, aynı zamanda, değer yargısı ihtiva eder. Anlam olarak her zaman bir “olması lazım gelen şeyi” ifade ederler. Hukuk kuralları, ya belirli bir şeyin yapılmasını emreder, ya belirli bir şeyin yapılmasını yasaklar, ya da belirli bir şeyin yapılmasına izin verir veya yetki içeren kurallardır. Bir başka ifade ile hukuk kuralları iki parçadan oluşur. İlk olarak kuralı tanımlar. Kuralın 2. kısmında ise, sözkonusu kuralın ihlali halinde getirilen müeyyideyi ihtiva eder. Hem tanım, hem de müeyyideler çoğu kez aynı kanun maddesinde yer almaz. Çoğunlukla aynı kanunda yer alsa bile farklı kanunlarda da yer alabilir. Örneğin, bazı genel yasakların müeyyidesinin Türk Ceza Kanunu’nda düzenlenmesi gibi. Şurası muhakkak ki, getirilen her hukukî tanımın, ihlali halinde devletin cebri ile desteklenen bir müeyyidesi olacaktır. Emre, yasağa, izne, yetkiye ilişkin olan hukuk kurallarının bu özelliğine “normatiflik” denir.

Hukuk kuralları, uyulması zorunlu kurallardır (Legal rules must be complied with. This imperative is backed by public force). Bu zorunluluk, kamu gücü ile desteklenmiş ve sağlanmıştır. (KAMU GÜCÜ İLE MÜEYYİDELENDİRİLİR/SERT KURALLARDIR/ÖNCEDEN HER KESİN BU KURALLARA AYKIRI DAVRANMAMASI VE TABİ OLMASI BEKLENİR)

Hukuk kuralına aykırı davranan kişiler, önceden öngörülmüş maddî müeyyideler ile karşılaşılır. Bu müeyyideler; yargı ve idare tarafından sağlanır.

Hukuk kuralları, vaz olunan konuda etkili olmak zorundadır (Legal rules must be effective). (HANGİ KONUDA VAZ EDİLMİŞ İSE...O KONUDA YÜRÜRLÜĞE GİRER)

B. HUKUK KURALLARININ DİĞER TOPLUMSAL DÜZEN KURALLARINDAN FARKI

1- Hukuk kurallarında hem hak hem de yetki bulunmasına karşılık, diğer davranış kurallarında sadece yükümlülükler vardır. (While legal rules contain rights and powers, other rules of behaviour merely contain obligations)

Diğer sosyal davranış kurallarında; genellikle kişilere birtakım “görevler” ve “yükümlülükler” yüklenilir. İnsanların ya da muhatapların bu kurallara uyması ve yükümlülüklere icabet etmesi beklenir. Buna karşılık hukuk kurallarında, hem mükellefiyetler bulunur hem de muhatapı olan kişi veya kişilere, kanuni sınırlar dâhilinde olmak üzere, “haklar” ve “yetkiler” de tanınır.

2- Hukuk kurallarının müeyyidesi dünyevi ve arkasında en üstün güç olan devlet vardır.

İnsan, kuralların emrettiği beşeri davranışın süjesi veya objesi olabilir. Örneğin hırsızların cezalandırılmasını emreden normda, cezalandırmayı gerçekleştiren görevli cezalandırma hareketinin süjesi; cezalandırılan kişi ise objesidir. Keza adam öldürmeyi yasaklayan normda yasaklanan hareketin süjesi adam öldüren insan (katil), bu davranışın objesi ise öldüren insandır (maktul). İşte kuralların emrettiği veya yasakladığı beşeri davranışın konusu insan olabileceği gibi insan dışı bir varlık da olabilir. Bir kural, insanların öldürülmesini yasaklayabileceği gibi, belirli hayvanların öldürülmesini de yasaklayabilir yahut yıkılmaya meyyal bir binanın yıkılmasını da emredebilir. Bu örneklerin gösterdiği gibi, yasaklanan veya emredilen beşeri davranışın konusu insan, hayvan veya cansız bir nesne olabilir; ama bu davranışın süjesi, yani bu davranışı gerçekleştiren varlık mutlaka insandır.

3- Hukuk kuralları sistematiktir. Bütün ülke hukukunu kapsar. Uluslararası hukuk 'ta ise, kapsamındaki tüm devletleri de kapsar.

Diğer sosyal düzen kuralları, uzun zamandan bu yana yapılan ve toplumda kabul gören ve bir toplumdaki diğer topluma farklılık gösteren kurallardır. Sistematik değildir. Hukuk kuralları ise sistematiktir.

C. HUKUK KURALLARININ AMAÇLARI (Objectives of legal rules)

Bir ülkede bulunan hukuk düzeninin amacı, toplumun düzenini sağlamaktır. Hukukun toplum düzenini sağlayabilmesi için, onun gereksinmelerini karşılaması, onun koşullarına uyması gerekir. Hukuk düzeni, bir yandan çağın gelişimine paralel yaşam için dayanak, diğer yandan da, toplum için yaşamın da bir güvencesidir. Hukuk düzeninde ortaya çıkacak bir aksama, toplum düzenini de etkiler.

Hukuk düzeni, kısaca sıralamak gerekirse, barış, güven, eşitlik, özgürlük, adalet ve istikrar sağlar. Bunları kısaca inceleyelim.

1. Hukuk Düzeni Barışı Sağlar. (Legal Order Brings Peace)

Bireyler, toplum içinde yaşamlarını sürdürebilmek için, daha iyi koşullar elde etmek isterler. Bu, insanlararası sürekli bir çatışma kaynağı olabilir. Bu çatışmada hukuka düşen görev, bireylerin ve kümelerin güçlerini sınırlamak, birbirlerini yok etmelerini önlemek ve bunlar arasında adalete dayalı bir denge sağlamaktır.

2. Hukuk Düzeni Güven Sağlar. (Legal Order Brings Security)

Hukuk düzeninden beklenen durumlardan biri de, güven sağlamasıdır. Herkesin bağlı olacağı kuralı önceden bilmesinde, davranışlarını ona göre ayarlamasında büyük yarar vardır. Hukukta şekilcilik (formalizm) ve açıklık ilkeleri toplumda güven duygusunu sağlamak için öngörülmüştür. Hukuk, toplum içinde, güçlünün zayıfı yok etmesini, güçlünün zayıfı ezmesini önler. Hukukun bir görevini yerine getirebilmesi için, hukuk düzeninin de güvenilir bir düzen olması gerekir. Hukuku ihlal etmenin yarattığı huzursuzluktan kurtulmak isteği çağımızda insanları hukuka saygılı olmaya götüren nedenlerdendir.

3. Hukuk Düzeni Eşitlik Sağlar. (Legal Order Brings Equality)

Hukuk kuralları, düzenledikleri durumları, eşit bir biçimde ele alırlar. Hukuk kuralları, bir bakıma eşitliğin korunmasına yaramaktadır. Anayasalarda, yasa önünde eşitlik ilkesi yer alamasa bile, hukukta eşitlik vardır. Eşitlik hukuka özgüdür, hukukun özünde vardır.

4. Hukuk Düzeni Özgürlük Sağlar. (Legal Order Brings Freedom)

Özgürlük ancak hukuk düzeni içinde söz konusu olabilir. Bu nedenle hukuka, özgürlüğün ön koşulu denir. Hukuk, düzen demektir. Düzenin bulunmadığı toplumda, özgürlükten söz edilemez. Hukuk, sınırlı fakat sürekli bir özgürlük sağlar.

5. Hukuk Düzeni Adalet Sağlar. (Legal Order Brings Justice)

Adalet kavramının birçok tanımı vardır. Tanımlardan biri de, mevcut hukuk sisteminin herkese tatbik edilmesidir. İnsanlar, mevcut hukuk sistemine güvenerek, hukukî ve cezai yargılamasına güvenecek ve çıkacak kararın "adil" olduğuna inanacaktır.

İlk çağlardan beri adalet kavramına rastlanmaktadır. Çok eski zamanlardan beri kimi düşünürler, bu sözcüğün ifade eylediği kavramı tanımaya çalışmışlardır. Fakat tamamen başarılı bir sonuca varıldığı söylenemez. Eski Yunan düşünürlerinden Sokrat, adaleti, "iyi olanı kötüden ayırma bilgisi" diyerek tanımlanmış ve bu bilginin,

bütün hayata hâkim olması gereken fazilet ve itidaldır. Bu erdem ve itidal hakka yönelmeyi ve hakkı yerine getirme zihniyetine bağlı olmayı gerektirir.

Zamanımızda da adaletin tanımı üzerinde birleşilmiş değildir. Bu nedenle, uzlaştırıcı bir sentez gibi gözüken Roubier'nin tanımı üzerinde durabiliriz. Bu hukukçuya göre adalet; dünyada hâkim olması gereken ve en fazla himayeye layık menfaatlerin üstünlüğünü temin edecek olan üstün bir düzen fikridir. Tanımlamasında birleşilemeyen adalet kavramı, çeşitli açılardan tasnif edilmektedir.

Kişisel erdem ve itidal anlamındaki sübjektif adaletle, dış ilişkilerin düzenlenmesinde gerçekleştirilmesi gereken objektif adaletten başka, bir de denkleştirici ve dağıtıcı adalet türünden söz edilir. Denkleştirici adaletin, eşya ve hizmet değiş tokuşunda salt eşitliğin sağlanmasını ifade ettiği; dağıtıcı adaletin ise salt eşitliğe değil orantılı bir eşitliğe yer verdiği belirtilir.

Adaletin sağlanması hukuku iki yönden ilgilendirir. Bunlardan birincisi, adalete uygun kurallar konarak objektif adalete uygun bir hukuk düzeni kurulmasıdır. İkincisi ise, hukuk düzeninin uygulanmasında adaletin sağlanmasıdır. Adalet, hukuk kurallarına hâkim olan en yüksek düşünceyi ifade eder. Bu nedenle hukuk, adalet bilimi olarak da tanımlanır. Hukuk, gücünü, kişilerin kendilerine uygulanan kuralların adil olduğu yolundaki bir duyguya sahip olmalarından alır. Savunulan bir görüşe göre, adalet, hukuk idesinin temeli olarak hukukun muhtevasına dâhildir. Aristoteles adaleti geniş ve dar anlamda olmak üzere ikiye ayırmaktadır. Geniş anlamda adalet, genel olarak fazilet, yani bilgi ve ahlâkla aynı anlamı taşır. Fazilet, akıl yolu ile ifrat ve tefrit arasındaki en doğru yolu bulmaktır. Dar anlamda adalet ise, insanın dünya nimetlerini paylaşırken ne kendisine ne de başkalarına zarar vermeyecek şekilde hareket etmesidir.

6. Hukuk Düzeni İstikrar Sağlar. (Legal Order Brings Stability)

Hukuk düzeninin olmadığı yerde, ne siyasi, ne sosyal ne de iktisadi bir istikrar vardır. Hukuk düzenine güven ile toplumda, insanlar yakın ve uzak dönem içinde alacağı ve kendisi açısından hayatiyet sağlayan kararlar alabilecek ve bu konuda en büyük güvencesi de istikrarlı bir şekilde devam eden hukuk düzeni olacaktır.

SONUÇ

Hukukun önemi, tarihin her döneminde mevcut olduğu gibi, günümüzde de önemi, tartışmasız bir şekilde devam ediyor. Devam da edecek...